IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

AKSIYADORLIK TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH JARAYONINI AVTOMATLASHTIRISH (ATB HAMKORBANK MISOLIDA)

Safartoshev Shoxrux Abdurazzoq o'g'li
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada aksiyadorlik tijorat banklarida kreditlash jarayonini avtomatlashtirishning nazariy va amaliy ahamiyati ATB Hamkorbank misolida tahlil qilinadi. Kredit arizasini qabul qilish, mijozni identifikatsiya qilish, skoring, risklarni baholash, qaror qabul qilish va monitoring bosqichlarini raqamlashtirish bank xizmatlari tezligi, shaffofligi va risklarni boshqarish sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hamda Hamkorbank rasmiy ma'lumotlari asosida bankning 2025-yildagi asosiy ko'rsatkichlari tahlil qilinib, kreditlash jarayonini yanada avtomatlashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: aksiyadorlik tijorat banki, kreditlash, avtomatlashtirish, raqamli bank, skoring, kredit riski, Hamkorbank.

Abstract. This article analyzes the theoretical and practical importance of automating the lending process in joint-stock commercial banks using Hamkorbank as a case study. Digitalization of loan application, customer identification, scoring, risk assessment, decision-making and monitoring improves service speed, transparency and credit risk management. Based on official statistics of the Central Bank of Uzbekistan and Hamkorbank, the paper evaluates key indicators for 2025 and develops recommendations for further automation of lending operations.

Keywords: joint-stock commercial bank, lending, automation, digital banking, scoring, credit risk, Hamkorbank.

KIRISH

Bank tizimida kreditlash iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirish, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va aholining investitsion ehtiyojlarini qondirishning asosiy mexanizmlaridan biridir. Biroq kreditlash jarayoni qog'oz hujjatlar, qo'lda tekshiruvlar va ko'p bosqichli kelishuvlarga tayanib qolsa, qaror qabul qilish muddati uzayadi, operatsion xarajatlar ortadi va inson omiliga bog'liq xatolar ko'payadi.

Raqamli transformatsiya sharoitida tijorat banklari kredit jarayonlarini avtomatlashtirish orqali mijoz ma'lumotlarini tezkor yig'ish, kredit tarixini real vaqt rejimida tekshirish, qarz oluvchining to'lov qobiliyatini skoring modellari asosida baholash hamda kredit portfelini masofadan monitoring qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Ilmiy adabiyotlarda ham kredit qarorlarini avtomatlashtirish banklarda operatsion samaradorlikni oshirishi, qaror qabul qilishni tezlashtirishi va risklarni aniqroq baholashga xizmat qilishi qayd etiladi.

ATB Hamkorbank O'zbekiston bank tizimida faol kreditlash va raqamli xizmatlarni rivojlantirishga e'tibor qaratayotgan yirik xususiy banklardan biri hisoblanadi. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil 1-dekabr holatiga Hamkorbank aktivlari 33 950 mlrd so'm, kreditlari 23 352 mlrd so'm, kapitali 6 554 mlrd so'm va depozitlari 14 007 mlrd so'mni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkichlar bankda kreditlash jarayonini avtomatlashtirishning nafaqat texnologik, balki strategik zarurat ekanini ko'rsatadi.

Adabiyotlar sharhi

Tijorat banklarida kreditlash jarayonini avtomatlashtirish bugungi kunda bank tizimini raqamlashtirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro amaliyotda kredit jarayonlarini sun’iy intellekt, big data va avtomatlashtirilgan skoring tizimlari asosida tashkil etish kredit ajratish tezligini oshirish, inson omilini kamaytirish hamda kredit risklarini samarali boshqarishga xizmat qilmoqda.

Araya Santitrakulvech tomonidan olib borilgan tadqiqotda tijorat banklarida uy-joy kreditlarini raqamlashtirish natijasida kredit ko‘rib chiqish muddati 11 kundan 6 kungacha qisqargani aniqlangan. Tadqiqotda avtomatlashtirilgan kredit qarori va elektron kredit byurosi tizimi bank faoliyati samaradorligini sezilarli oshirgani ta’kidlangan.

Dorothy Wendy Isiaho va Peris Koech tadqiqotida tijorat banklarida kreditlarni qayta ishlashni avtomatlashtirish xizmat ko‘rsatish tezligini oshirib, kredit tasdiqlash jarayonlarini optimallashtirgani qayd etilgan. Mualliflar banklarning barcha orqa ofis jarayonlarini raqamlashtirish zarurligini asoslab bergan (Isiaho & Koech, 2023).

Md Masud Kowsar va hammualliflarining ilmiy ishida sun’iy intellekt asosidagi kredit qarorlarini avtomatlashtirish tizimlari an’anaviy kredit baholash usullariga nisbatan yuqori aniqlikni ta’minlashi ko‘rsatib o‘tilgan. Tadqiqotda mashinali o‘qitish algoritmlari kredit risklarini oldindan aniqlash va operatsion xarajatlarni kamaytirishga yordam berishi ta’kidlangan (Kowsar et al., 2023).

Jiayang Tang ilmiy tadqiqotida big data texnologiyalari tijorat banklarida kredit risklarini boshqarishni sezilarli yaxshilashi, real vaqt rejimida monitoring olib borish imkonini yaratishi va kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish samaradorligini oshirishi qayd etilgan (Tang, 2025).

R.G. Muigai va M. Maina tadqiqotlariga ko‘ra, kredit risklarini boshqarish amaliyotlari banklarning moliyaviy natijalariga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Xususan, kredit monitoringi va avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari kredit portfeli sifatini yaxshilashi aniqlangan (Muigai & Maina, 2018).

Shuningdek, O.V. Marchenko va hammualliflar bank kredit portfelini boshqarishda zamonaviy raqamli texnologiyalar kredit sifati va risklarni kamaytirishda muhim rol o‘ynashini ilmiy asoslab berganlar (Marchenko et al., 2022).

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kreditlash jarayonlarini avtomatlashtirish banklarda operatsion samaradorlikni oshiradi, kredit ajratish muddatlarini qisqartiradi, inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytiradi hamda kredit risklarini boshqarishni takomillashtiradi. Shu sababli ATB Hamkorbank faoliyatida ham zamonaviy avtomatlashtirilgan kredit tizimlarini keng joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Kreditlash jarayonini avtomatlashtirish deganda kredit arizasini qabul qilishdan boshlab kreditni so‘ndirish va post-kredit monitoringigacha bo‘lgan bosqichlarni axborot tizimlari, ma’lumotlar bazalari, skoring modellar, elektron hujjat aylanishi va masofaviy bank xizmatlari orqali boshqarish tushuniladi. Bunday yondashuv bank uchun uchta asosiy natijani beradi: qaror qabul qilish tezlashadi, risklarni baholash aniqlashadi va mijoz bilan ishlash sifati oshadi.

Amaliy jihatdan avtomatlashtirilgan kreditlash jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat bo‘lishi mumkin: birinchidan, mijoz onlayn ariza yuboradi; ikkinchidan, bank tizimi mijozning shaxsiy ma’lumotlari, daromadlari, kredit tarixi va garov ma’lumotlarini avtomatik tekshiradi; uchinchidan, skoring modeli qarz oluvchining risk darajasini baholaydi; to‘rtinchidan, kredit qo‘mitasi yoki avtomatik qaror moduli limit, muddat va foiz stavkasi bo‘yicha xulosa beradi; beshinchidan, kredit shartnomasi elektron shaklda rasmiylashtiriladi va keyingi monitoring tizim orqali olib boriladi.

Ilmiy tadqiqotlar kredit jarayonida elektron kredit byurosi tekshiruvi va avtomatik qaror qabul qilish tizimlari kreditni ko‘rib chiqish vaqtini qisqartirishini ko‘rsatadi. Masalan, Tailand banklari bo‘yicha tadqiqotda raqamli tizim joriy etilishi pre-skoring bosqichidagi sikl vaqtini

62,3 foizga qisqartirgani aniqlangan. Shuningdek, jarayon innovatsiyasi kreditni parallel ko‘rib chiqish, workflow taqsimoti va o‘z vaqtida tasdiqlash imkonini kengaytiradi.

Hamkorbankning 2025-yil davomida asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari o‘sishi bankda kreditlash jarayonlarini yanada tezkor va samarali tashkil etish zaruratini kuchaytiradi. Kredit portfelining 19 178 mlrd so‘mdan 23 352 mlrd so‘mga oshgani bank kredit xizmatlariga talab yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Bunday sharoitda kredit arizalarini an’anaviy tartibda ko‘rib chiqish ko‘p vaqt talab qiladi va operatsion xarajatlarni oshiradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Hamkorbank aktivlari yil davomida 5 242 mlrd so‘mga, kredit portfeli 4 174 mlrd so‘mga, depozitlar esa 2 373 mlrd so‘mga ko‘paygan. Kredit portfelining aktivlarga nisbati 2025-yil 1-yanvarda 66,8 foizni tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yil 1-dekabrda 68,8 foizga yetgan. Bu bank aktivlarida kredit operatsiyalarining ulushi ortib borayotganini anglatadi.

Kreditlarning depozitlarga nisbati ham yuqori darajada saqlanib qolgan. 2025-yil 1-yanvarda ushbu ko‘rsatkich 164,8 foiz bo‘lgan bo‘lsa, 2025-yil 1-dekabrda 166,7 foizni tashkil etgan. Bu holat bank uchun kredit resurslarini boshqarish, likvidlikni nazorat qilish va kredit risklarini avtomatlashtirilgan monitoring qilish muhimligini ko‘rsatadi.

Shu sababli Hamkorbankda kreditlash jarayonini avtomatlashtirish faqat texnik yangilik emas, balki bankning moliyaviy barqarorligini ta’minlovchi strategik omil hisoblanadi. Avtomatlashtirilgan skoring tizimi mijozning kreditga layoqatliligini tez baholashga, elektron hujjat aylanishi arizalarni ko‘rib chiqish vaqtini qisqartirishga, post-kredit monitoring esa muammoli kreditlar xavfini erta aniqlashga xizmat qiladi.

Hamkorbank misolida kreditlash jarayonini avtomatlashtirish kredit portfeli hajmi ortib borayotgan sharoitda bank resurslaridan samarali foydalanish, mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish va kredit risklarini kamaytirishning muhim yo‘nalishi sifatida baholanadi.

1-jadval.

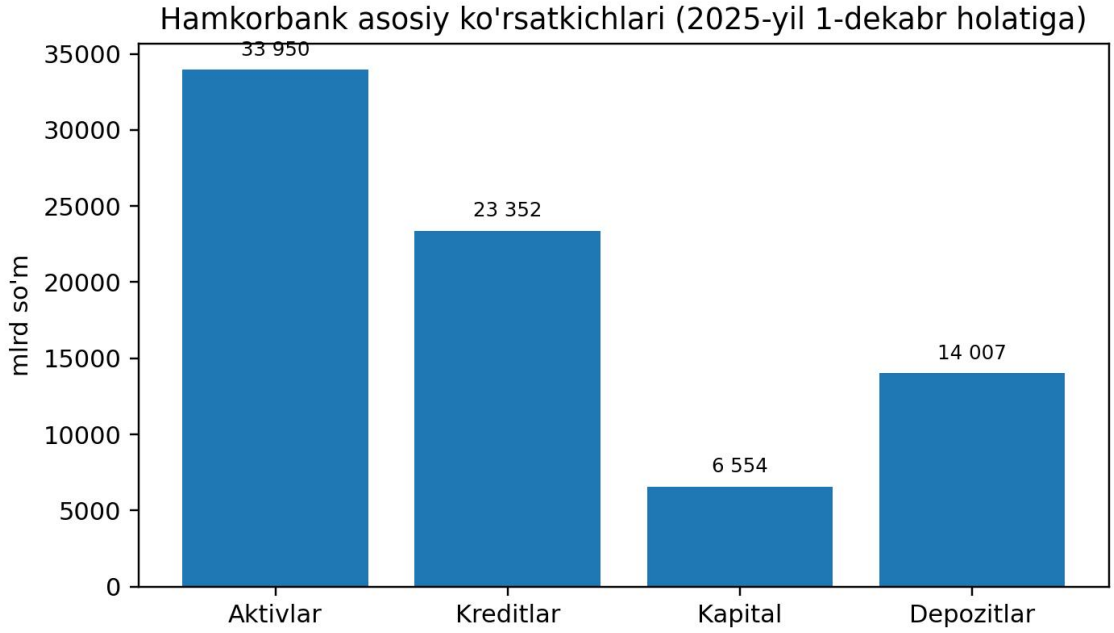
ATB Hamkorbank asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari va avtomatlashtirish uchun ahamiyati

Ko‘rsatkichlar	2025-yil 1-dekabr holatiga (mlrd so‘m)	2025-yil boshiga nisbatan o‘zgarish	Avtomatlashtirish nuqtayi nazaridan izoh
Aktivlar	33 950	+18,3%	Bank operatsiyalari hajmi oshgani sababli raqamli boshqaruv va monitoring zarurati kuchayadi.
Kredit portfeli	23 352	+21,8%	Kredit arizalarini avtomatik skoring, limitlash va risk segmentatsiyasi orqali tezlashtirish talab etiladi.
Kapital	6 554	—	Kapital bazasi kredit riskini qoplash, avtomatlashtirilgan risk-modellarni joriy etish va barqaror o‘sish uchun asos yaratadi.

Depozitlar	14 007	+20,4%	Resurs bazasi kengaygani kreditlash imkoniyatlarini oshiradi, lekin likvidlikni avtomatik tahlil qilish talabini kuchaytiradi.
Bank tizimidagi ulushi	aktivlar 4%, kreditlar 4%, kapital 5%, depozitlar 4%	—	Hamkorbank yirik xususiy bank sifatida jarayonlarni avtomatlashtirish orqali raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin.

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2025-yil 1-yanvar va 2025-yil 1-dekabr holatiga bank statistikasi hamda Hamkorbank rasmiy moliyaviy ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.*

Jadvaldan ko‘rinadiki, Hamkorbankda kredit portfeli depozitlarga nisbatan yuqori sur’atda o‘smoqda. Bu holat kreditlash jarayonida ma’lumotlar sifatini yaxshilash, mijozlarni segmentlash, riskga mos narxlash va kredit monitoringini avtomatlashtirish zarurligini kuchaytiradi. Kredit portfelining 23,3 trln so‘mdan oshishi har bir ariza bo‘yicha tezkor, lekin puxta risk bahosini talab qiladi.

1-rasm. ATB Hamkorbank asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari (2025-yil 1-dekabr holatiga).

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.*

Avtomatlashtirish natijasida kreditlash jarayonidagi bir nechta muhim muammo kamayadi. Birinchidan, arizalarni ko‘rib chiqish muddati qisqaradi, chunki hujjatlarni tekshirish va ma’lumotlarni solishtirish tizim orqali amalga oshiriladi. Ikkinchidan, qaror qabul qilishda

subyektivlik kamayadi, chunki skoring modeli mijozning daromadi, kredit tarixi, qarz yuklamasi, garov qiymati va to‘lov intizomini yagona mezonlar asosida baholaydi. Uchinchidan, kredit portfelining sifatini nazorat qilish osonlashadi, chunki tizim kechikish ehtimoli yuqori bo‘lgan mijozlarni oldindan aniqlaydi.

Shu bilan birga, avtomatlashtirishni joriy etishda ehtiyot choralariga ham amal qilish kerak. Sun’iy intellekt va prediktiv tahlil kredit qarorlarini tezlashtirsa-da, algoritmik xolislik, shaffoflik va ma’lumotlar maxfiyligi muammolari yuzaga kelishi mumkin. Shu bois Hamkorbankda avtomatlashtirilgan tizimlar inson nazorati, audit izi, ma’lumotlarni himoyalash va regulyator talablariga mos ishlashi lozim.

Kredit riskini boshqarish bo‘yicha tadqiqotlarda kredit siyosati, qarz oluvchini baholash, kredit limitlari va qarzni qaytarish jarayonini monitoring qilish bank faoliyati samaradorligiga bevosita ta’sir qilishi qayd etiladi.Demak, avtomatlashtirish faqat texnik loyiha emas, balki bankning kredit siyosati, risk-appetiti va mijozlarga xizmat ko‘rsatish strategiyasi bilan uyg‘unlashtirilishi kerak.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, aksiyadorlik tijorat banklarida kreditlash jarayonini avtomatlashtirish bankning operatsion samaradorligini oshirish, kredit qarorlarini tezlashtirish, inson omiliga bog‘liq xatolarni kamaytirish va kredit riskini oldindan baholash uchun muhim vosita hisoblanadi. ATB Hamkorbank misolida 2025-yilda aktivlar, kreditlar va depozitlar hajmining sezilarli o‘sishi ushbu jarayonni yanada dolzarb qiladi.

Hamkorbankda kredit portfelining 2025-yil 1-dekabr holatiga 23 352 mlrd so‘mga yetgani kredit arizalarini avtomatik saralash, skoring, qaror qabul qilish va monitoring tizimlarini kengroq joriy etishni talab etadi. Bankning kapitali 6 554 mlrd so‘mga yetgani esa risklarni boshqarish texnologiyalariga investitsiya kiritish uchun moliyaviy asos yaratadi.

Maqola natijasida quyidagi takliflar ilgari suriladi: kredit arizalarini yagona raqamli platformaga o‘tkazish; kredit byurosi, soliq va boshqa ochiq ma’lumotlar bazalari bilan API-integratsiyani kuchaytirish; kichik biznes va chakana kreditlar uchun alohida skoring modellarini ishlab chiqish; garov obyektlari monitoringini elektron tizimga bog‘lash; avtomatik qarorlar bo‘yicha audit izi va inson nazoratini saqlab qolish; xodimlarning raqamli kompetensiyasini muntazam oshirish.

Umuman olganda, kreditlash jarayonini avtomatlashtirish Hamkorbankning raqamli transformatsiyasini chuqurlashtirib, mijozlarga tezkor va shaffof xizmat ko‘rsatish, kredit portfeli sifatini yaxshilash hamda bankning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Manbalar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklarining asosiy ko‘rsatkichlari bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Toshkent, 2025.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Banklarning nisbiy ko‘rsatkichlari to‘g‘risida statistik hisobot. Toshkent, 2025.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklarining kredit va depozit ko‘rsatkichlari bo‘yicha ma’lumotlar. Toshkent, 2025.
4. ATB Hamkorbank. Moliyaviy hisobotlar va bank faoliyati ko‘rsatkichlari. Toshkent, 2026.
5. ATB Hamkorbank. 2024-yil yakunlari bo‘yicha moliyaviy natijalar hisoboti. Toshkent, 2025.
6. Kowsar M.M., Mohiuddin M., Mohna H.A. Credit Decision Automation in Commercial Banks: A Review of AI and Predictive Analytics in Loan Assessment // American Journal of Interdisciplinary Studies. – 2023.
7. Setyarko A., Nugraha E., Wibawa T.A., Dewi N.G. Enhancing Loan Origination through Digitization and Data Analytics in Bank BRI // Jurnal Akuntansi dan Bisnis. – 2024.

8. Santitrakulvech A. Process Improvement of Housing Loan Product in Thailand Commercial Bank. – Thailand, 2019.
9. Isiaho D.W., Koech P. Strategic Process Innovation and Performance of Commercial Banks in Kenya // Strategic Journal of Business & Change Management. – 2023.
10. Muigai R.G., Maina M. Effect of Credit Risk Management Practices on Performance of Commercial Banks in Kenya // International Journal of Finance and Banking Research. – 2018.